

UNIVERZA V LJUBLJANI

FILOZOFSKA FAKULTETA

ODDELEK ZA PRIMERJALNO KNJIŽEVNOST IN LITERARNO TEORIJU

ANAMARIJA ZORČ

**GRŠKA MITOLOGIJA V ROMANU EVALDA FLISARJA:
*ZAČARANI ODISEJ***

Diplomsko delo

Mentor: red. prof. dr. Tomo Virk

Univerzitetni študijski program prve stopnje:

Primerjalna književnost in literarna teorija

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se red. prof. dr. Tomu Virku, ki me je sprejel pod mentorstvo.

»Človek je shizofrena podoba njemu lastne želje po sebstvu, po nikdar ujemljivem jazu, ki mu na eni rami sedi Pitija in na drugi Antigona; ena mu veli Spoznaj samega sebe in druga šepeče Mnogo je nedoumljivih skrivnosti, a vendar, ni globlje skrivnosti kot človek.« (Urh 2014: 303)

IZVLEČEK

Roman *Začarani Odisej* (2013) prinaša nova vprašanja o stanju sodobne družbe in o mestu vsakega posameznika v svetu, ki mu je zavladata računalniška tehnologija. Človek, tako kot tudi v večini Flisarjevih del, spet postane potovalec in iskalec drugih, najbolj pa samega sebe. Seznanimo se z novodobnim Odisejem, ki za razliko od Homerjevega nima jasno načrtanega cilja, ampak bega med različnimi svetovi globalizirane družbe. Pisatelj skozi roman, ki je napisan v obliki elektronskih pisem, nakazuje svoje življenjsko potovanje. V zrelih letih je morda našel nek cilj in sedaj se sprašuje, kdo mu je načrtoval takšno pot.

Ključne besede: novodobni Odisej, elektronska pisma, potovanja Evalda Flisarja, iskanje Jaza

ABSTRACT

The novel *Začarani Odisej* (2013) brings new thoughts about modern society and human's role in the world of modern technology. For Flisar's novels it is very typical that man becomes a traveler in searching for himself. In the novel there is »The newage Odysseus«, which in comparison with Homer's Odysseus doesn't have a specific goal in his life. In the novel which is written in the form of e-mails the author shows us one of his views on his life journey. Now he asks himself: Who is the author of his life story?

Key words: The newage Odysseus, e-mails, traveling in Evald Flisar's novels, searching for himself

KAZALO:

1 UVOD	6
2 O AVTORJU	8
2.1 Potovanje v romanih Evalda Flisarja	9
2.2 Pogled na svet v Flisarjevem opusu	11
3 NOTRANJA FORMA ROMANA	12
3.1 Pisemski roman	12
3.2 Pripovedovalec	12
3.3 Literarna resničnost romana	13
3.4 Motivi in teme	13
3.4.1 Tema stanja v sodobnem svetu	14
3.4.2 Motiv erotike	15
3.4.3 Motiv hrepenenja	15
3.4.4 Motiv iskanja izgubljenega spomina	16
3.4.5 Motiv potovanja	17
4 ZAČARANI ODISEJ IN POSTMODERNIZEM	18
5 POTOVANJE V HOMERJEVI ODISEJI IN FLISARJEVEM ZAČARANEM ODISEJU	20
5.1 Antični mit v slovenski literaturi	20
5.2 Začetek junakovega vračanja k samemu sebi	20
5.3 Ogroženost vrnitve	22
5.3.1 Lotofagi	22
5.3.2 Čarovnica Kirka	22
5.3.3 Penelopa	24
5.4 Režiser vrnitve	24
6 AVTOBIOGRAFSKI ELEMENTI V ROMANU	26
7 ZAKLJUČEK	27
8 VIRI IN LITERATURA	28

1 UVOD

Aristotel piše o dveh vrstah mitov. V enem gre za mitski krožni čas, za ciklično kroženje, minevanje in ponovno rojevanje. Dogodki so nanizani drug za drugim. V drugem mitu pa gre za zgodovinski, tragični čas, kjer sta dva dogodka drug v drugem vzročno pogojena. (Vrečko 1997: 13).

V času antike so pot literarnih junakov začrtali bogovi, imeli so moč odločanja o usodi antičnih herojev. S koncem cikličnega in začetkom zgodovinskega časa ter rojstvom tragedije pa se to spremeni. Zgodovinskega junaka ne vodijo več bogovi, ampak človek z lastnimi dejanji kroji svojo usodo. Ravno ta motiv vzame iz antike sodobni slovenski pisatelj Evald Flisar. Njegovega literarnega junaka ne vodijo več bogovi, ampak ljudje. Gre pa še dlje, znajde se na točki, ko ne ve več, kdo ali kaj ga v resnici vodi ...

V svojem delu se posvečam Flisarjevemu romanu *Začarani Odisej* (2013). V njem avtor spretno uporabi motive iz Homerjeve Odiseje, jih posodobi. Za interpretacijo romana je ključnega pomena poznavanje teorije postmodernizma, zato sem svojo analizo podkrepila s temeljno razlago postmoderne stanja v literaturi. Postavi se vprašanje, ki je v sodobnem času eno ključnih: Kaj se dogaja v času postmodernizma, ko pride do konca velike zgodbe v literaturi? Nadnaravno moč, ki je nekoč vladala na Olimpu, si sedaj pridobi bitje, ki se poveleča nad vse. To je človek postinformacijske družbe. Človek individualizma. Bog narave in ljudi, ki ne razmišlja več o usodi, ampak iz dneva v dan hiti za napredkom in kapitalom, ki bi mu omogočil prestol nad svetom. V svoji naglici pozablja na dom, vrednote mu niso več svete. Včasih pozabi celo na samega sebe, na svoj pravi Jaz. Takrat se ustavi in se vpraša, kdo sploh je. Začne se Odisejada, pot domov, k samemu sebi. Pojavi se vprašanje o bistvu sveta, človeka. Odgovor pa se vedno bolj izmika ...

Ravno v takšnem položaju se znajde protagonist Flisarjevega romana, ki po nesreči na Baliju izgubi spomin in postane žrtev amnezije. Njegova Odisejada temelji na iskanju Jaza, kar je značilno za celoten Flisarjev opus. Sodobni Odisej prav tako kot antični začne svojo pot domov. Vrača se k tistemu, kar je nekoč že bil - k samemu sebi. Tako je rdeča nit analize junakova vloga potovalca. Med njegovo potjo se spretno vlečejo vzporednice s Homerjevim Odisejem. Veliko pozornosti sem namenila ravno motivom iz grškega epa, homerskim vzporednicam. Ustavila sem se na točkah, na katerih je potovanje junakov oteženo. Podrobneje sem proučevala predvsem junakov razvoj in njegovo držo ob koncu potovanja.

Analizirala sem notranjo formo romana, ki je napisan na zelo sodoben način, v obliki elektronskih pisem. Označila sem ga za sodobno različico pisemskega romana. Za Flisarja je značilen potopis, kar *Začarani Odisej* vsekakor je. Vendar je potovanje v romanu nekoliko drugačno kot v običajnih potopisih. Junak potuje med bregovoma interneta in globalizirane družbe. Meje med državami in kontinenti se zabrišejo. Gre za filozofsko popotovanje, ki se dogaja v junakovi notranjosti.

Ker je Flisar velik svetovljan in je za njegov opus značilen potopis, ki temelji na njegovih doživetjih, predvsem pa spoznanj iz potovanj, sem pozornost namenila tudi avtobiografskim elementom v romanu.

2 O AVTORJU

Evald Flisar izhaja iz Prekmurja, gimnazijo je obiskoval v Murski Soboti. Pot ga je najprej vodila v malo večje mesto, v Ljubljano, kjer je na Filozofski fakulteti študiral Primerjalno književnost in literarno teorijo. Vendar ga je življenje vedno gnalo onkraj meja, še naprej od Evrope. To se izrazito odraža v njegovem opusu, ki je močno prepreden s filozofijo, religijo Vzhoda. Njegov pogled na svet sega močno čez evropski okvir in vplive zahodne družbe. Flisar je velik svetovljan, prepotoval je že skoraj sto držav. Njegova dela so prevedena v številne tuje jezike, mnogi med njimi niso v neposredni bližini Evrope, npr. hindujski, malajski, nepalski, indonezijski, japonski, arabski jezik ...

Njegov roman *Začarani Odisej (2013)* nosi močne avtobiografske elemente, saj literarni prostor tvorijo kraji, v katerih je avtor v resnici živel. Nekaj časa je prebival v Avstraliji, kjer se je zaposlil na železnici. Kar sedemnajst let pa je živel v Londonu in se ukvarjal s pisanjem radijske igre za BBC. Potoval je po Himalaji, iskal notranji mir, odkrival in preizkušal samega sebe ter magičnost neznanega sveta. To se najbolj odraža v njegovem romanu *Čarovnikov vajenec (1986)*, ki je na slovenski literarni sceni najbolj poznan.

Z izdajo pesniške zbirke *Symphonia poetica (1966)* se Flisar odloči za svobodno umetniško življenje. Izda dve knjigi kratke proze, petnajst dramskih del in nekaj radijskih iger, piše pa tudi za otroke. Napiše tri potopise, ki v slovenski literaturi veljajo za najboljše.

Leta 2011 Flisar napiše posebno delo – avtobiografski roman *To nisem jaz*. Po njem je scenarist in režiser Damjan Kozole, s pomočjo slovenske produkcijske hiše Vertigo Emotion Film, leta 2012 posnel dokumentarni film o Flisarjevem potovanju skozi življenje, na podlagi katerega je napisal svoja literarna dela. Film nosi naslov *To nisem jaz. Portret Evalda Flisarja*.

Flisar je mnenja, da naše življenje sestavljata dva paralelna, vzporedna svetova. To sta svet fikcije in svet resničnosti. Ločuje pa ju gozd, v katerem se težko najdemo, zato včasih ne moremo ločiti fikcije od resničnosti. To je značilno tudi za postmodernizem. Flisarja bi tako označila za pisateljskega Odiseja, ki potuje iz enega kraja v drugega, išče smisel v sodobnem svetu. Zanimajo ga globlja bivanjska vprašanja človeka, ki je v nasprotju z družbo in s samim seboj. Življenje si predstavlja kot kaos, ki si ga mora vedno znova pojasnjevati, da lahko funkcionira. To pisatelju uspeva tako, da nesporazum s svetom oblikuje v zgodbo. V vsakem

od njegovih del so prisotni avtobiografski elementi. Vsako nastane na podlagi doživetij in spoznanj iz njegovega potovanja po prostoru in po svoji notranjosti. V dokumentarnem filmu *To nisem jaz. Portret Evalda Flisarja* prizna, da zanj potovanja niso več tako pristna, kot so bila včasih. Sedaj ga v tujih mestih vedno pričakajo založniki, vsem je že poznan. Potovanje po neznanem, še posebno po Himalaji, je bilo bolj zdravo za njegovo dušo.

Za Flisarja je Jaz le skupek spominov na to, kar se je zgodilo, to nas definira. Vsak občutek pa ostane shranjen na našem trdem disku. Flisar si v svojih zrelih letih rad predstavlja, da je to, kar se mu je v življenju zgodilo, nekdo zrežiral. Je bila to njegova usoda, si jo je sam krojil? Ali je nad njim nekaj višjega, neka sila iz onstranstva? Je to v času postmodernizma in metafizičnega nihilizma sploh še mogoče? Prav takšna vprašanja se pojavijo v *Začaranem Odiseju*.

2.1 Potovanje v romanih Evalda Flisarja

»O tesni povezanosti zgodbe in potovanja pričajo že začetki pripovedne književnosti – v starogrški književnosti se zgodba le redko odvija brez potovanja.« (Zupan Sosič 2006: 118) Motiv potovanja je v svetovni književnosti zelo pogost. Začne se že v antiki s Homerjevo Odisejo. Ravno pri Odiseji pa začnemo že enačiti potopisni in pustolovski roman. Za potopisno književnost je značilna neka sprememba, ki oblikuje časovno zaporedje.

Analize ločijo potopis in literarni potopis. Literarni potopis se od navadnega loči po fiktivnosti in literarnem zapisu. Razlikujeta se tudi po genološki pripadnosti. Literarni potopis je lahko ep, črtica, potopisni roman, potopis pa je bolj znanstveno besedilo. (Zupan Sosič 2006: 118)

Za najpogostejši literarni žanr sodobnega literarnega potopisa velja potopisni roman. Zanj je značilno, da vloga pripovedovalca-potopisca ni le nizanje nekih objektivnih podatkov, opisov zunanosti, ampak je pripoved obrnjena bolj v njegovo notranjost. Potopisni roman se deli na več podžanrov: pustolovski, pikareskni, fantastični, satirični, sentimentalni in razvojni roman.

Za prvi slovenski potopisni roman velja delo Janeza Mencingerja *Moja hoja na Triglav* (1897). S tem delom se na Slovenskem poveča zanimanje za potopisno literaturo.

Ravno Evald Flisar je v slovenski literaturi zaslužen za razmah sodobnega potopisnega romana v 20. stoletju. Njegovo najbolj znano delo *Čarovnikov vajenec* (1986) doživi velik odmev, preveden je v veliko tujih jezikov. Za to delo je značilna žanrska sinkretičnost, v njem se prepletajo filozofski, pustolovski, pikareskni, razvojni, avtobiografski roman.

Za junake Flisarjevih romanov je značilno, da so vedno na poti, so večni potovalci. Protagonist Flisarjevih romanov je pogosto, tako kot tudi avtor sam, potovalec in iskalec. Potuje po različnih krajih in pri tem je Jaz, ki nenehno išče. Išče sebe in svoj smisel v svetu. Pri tem je bistveno zastavljanje temeljnih filozofskih vprašanj. Flisarjeva dela niso tipični potopisni romani, saj ne temeljijo na opisovanju poti, stvarnega zunanjega sveta, ampak je poudarek na dogajanju v subjektovi notranjosti. Njegovi romani so bolj avtobiografski kot pa potopisni.

Literarni subjekt išče nove razloge za potovanje. Lahko bi rekli, da ga neprestano žene nevidna sila, hrepenenje. Za Slovence je na splošno značilno nenehno hrepenenje, ki izvira že iz Cankarjevih del (motiv hrepenenja Lepe Vide). Dušan Pirjevec v svojih razpravah zapiše, da smo narod hrepenenjcev in sanjačev. V delu *Vprašanje poezije, vprašanje naroda* piše o težavah uveljavljanja slovenskega naroda, o zavrtem gibanju, kjer dobi ključno vlogo poezija. Pri poeziji pa gre že od Prešerna naprej za nenehno hrepenenje po idealnem. Hrepenenje po vrnitvi domov je tudi povod za potovanje Homerjevega Odiseja nazaj na rodno Itako. Razlog in cilj za potovanje potovalec vedno najde tudi doma. To je našel tudi Evald Flisar sam. V dokumentarnem filmu *To nisem jaz. Portret Evalda Flisarja* prizna, da je ob vrnitvi domov in rojstvu sina dokončno dopotoval. Pri tem pa tudi omenja svoja razmišljanja o tem, da se mu zdi, da je vse njegovo življenje nekdo zrežiral.

Potovanje v romanu *Čarovnikov vajenec* je avtorjevo duhovno potovanje po Indiji. Nizajo se razlike med zahodnim in vzhodnim svetom, vprašanja premagovanja civilizacijskih pregrad. Glavni junak romana je ontološko dezorientiran evropski subjekt, ki najde duhovnega učitelja Joganando. Njegov obstoj je določen s potjo, z raziskovanjem neznanega sveta, neznanega v sebi.

Potovanje Egon v romanu *Potovanje predaleč* pa je nadaljevanje *Čarovnikovega vajenca*. Gre za potovanje Mara Pola. Potuje od enega svetišča do drugega, od ene modrosti do druge. Najprej mora spoznati »kdo je«. Do ozdravitve bo prišel, če si bo zastavil vprašanja: »Kdo sem? Je bog? Kaj je svet? Kako živeti? Sem sposoben ljubiti?« (Virk 1999: 983)

2.2 Pogled na svet v Flisarjevem opusu

Flisarjevi romani so močno prepredeni z medbesedilnostjo. Značilna je tudi dvojna zakodiranost, kar pomeni, da so na trivialno žanrsko podlago nanese plasti različnih filozofij.

»V romanu *Potovanje predaleč* protagonist Egon nadaljuje filozofijo iz romana *Čarovnikov vajenec*. Njegov izhodiščni položaj je civilizacijska pregrada med zahodnim materializmom in vzhodno duhovnostjo – razpoka med subjektom in objektom. Človek je kot zahodnoevropski subjekt zaznamovan s temeljnim metafizičnim dualizmom, ki mu je dal obliko Descartes.« (Virk 1999: 981) Za Flisarjeve junake je značilna notranja razklanost, nedovršenost, izgubljenost. Na eni strani stoji Jaz, ki utesnjuje, na drugi pa Jaz, ki želi biti svoboden. Vendar se mora junak najprej vprašati »Kdo sem jaz?«. V *Potovanju predaleč* piše Flisar o razliki med evropsko in indijsko kulturo. Ko so Evropejci v težavah, izumijo stroj, Indijci pa dajejo večji poudarek duhovnosti, bogu. V romanu se zastavi vprašanje: »Kaj je lahko bolj groznega, kot da si brez Boga? To da ne veš, kdo si.« (Flisar 2005: 77) S to težavo se sooči protagonist *Začaranega Odiseja*. Ne le, da se mu izmika vera v onostranstvo, saj na drugi strani medmrežne povezave ni velikega odziva na njegova bivanjska vprašanja, ampak začenja celo dvomiti v samega sebe, v existenco lastne identitete.

3 NOTRANJA FORMA ROMANA

3.1 Pisemski roman

Namesto klasičnega romana v pismih, kot ga pišejo Goethe, Rousseau, Laclos, se v romanu izmenjavajo elektronska pisma. Za pisemski roman je značilno, da sta čas in kraj pripovedovalca abstraktna, nedoločena in čisto splošna. (Kos 2001: 102) Tako tudi v *Začaranem Odiseju* ne moremo določiti točnega časa dogajanja, imamo samo naključne podatke o krajih, ki jih glavni junak nenehno menjava in od tam piše elektronska pisma različnim naslovnikom. Seznanja jih z aktualnim dogajanjem. Sporočila pošilja v želji, da bi dobil kakšno povratno informacijo, ki bi mu bila v pomoč na njegovi poti do svojega pravega Jaza, do rodne Itake. Vendar je njegov glavni problem, da je pisanje pisem večinoma enostransko, ne dobiva odgovorov, povratnih informacij, ki bi lahko razložile njegovo stanje. »Pogosto me do najbližje internetne kavarne požene upanje, da ste mi morda odpisali in navedli kakšen vzrok za svoj molk, morda prezaposlenost, bolezen, odsotnost. Tega bi se razveselil bolj kot česarkoli. Občutek, da sem popolnoma sam, bi izginil.« (Flisar 2013: 7) Vendar se drža junaka z razvojem zgodbe v elektronski obliki spreminja. Upanje, v katerem junak vztraja v prvem delu romana, se kmalu obrne v nasprotje.

3.2 Pripovedovalec

»Pripovedovalec romana je prvoosebni, njegova identiteta pa je vprašljiva, saj ni več strogo določena oseba, ni prebivalec točno določene dežele na enem kontinentu, ne prebiva samo v eni hiši, kot je tradicionalno.« (Horvat 2013) Prvoosebni zapisi sestavljajo virtualni spomin glavnega junaka. Flisar za človeške možgane uporabi metaforo iz računalniške leksike. Pravi, da so možgani trdi disk, na katerem so shranjeni vsi naši spomini. To je vse, kar nas definira, na koncu našega velikega potovanja po poti življenja nam ostanejo samo spomini. Velika tehnična napaka je izbris iz trdega diska. S takšno težavo se sooča pripovedovalec zgodbe, iz njegovega trdega diska je izbrisan spomin. Tako izgubi tudi svojo definicijo. Pripovedovalec postane nezanesljivi, značilen za postmodernistični roman, saj ne more verjeti niti samemu sebi.

Po Kosovi teoriji je pripovedovalec virtualni. »Virtualni pripovedovalec se je pojavil s postmodernistično prozo sredi 20. stoletja. Izraz označuje tisto, kar je samo možno, ne pa tudi dejansko resnično; kar je samo navidezno, izmišljeno ali simulirano.« (Kos 2001: 105) V pripovedi glavnega junaka ni resnice, je brez neke trdne podlage. Tako se loči od avktorialnega, ki »ve za pravi smisel, pomen in s tem za resnico o resničnosti, ki jo ustvarja s svojo pripovedjo.« (Kos 2001: 104)

Pripoved je zelo dinamična, poglavja se izmenjujejo s hitrim pripovednim tempom. V današnjem času, ko je družba postala odvisna od sodobne tehnologije, bi zelo težko funkcionirali brez internetne povezave. Ravno to povezavo potrebuje tudi fabula *Začaranega Odiseja*. Kot že omenjeno, je zgodba tvorjena v obliki elektronskih pisem, ki jih junak pošilja različnim naslovnikom. Glavni naslovnik je skrivnostni dr. Krauthaker, ki naj bi mu pomagal najti samega sebe. Vendar se v svetu, kjer se prepletata realnost in fikcija, v množici podatkov, virtualnih svetov zave, da dr. Krauthaker morda sploh ne obstaja. Na drugi strani mreže ni nikogar, ne dobiva odgovorov. Na koncu romana celo podvomi v to, ali se je njegova nesreča na Baliju v resnici zgodila. »Ena glavnih odlik pripovedi je prav tisto, kar ostane zamolčano. Še tisto, kar je na začetku predstavljeno kot vsaj možna, če že ne verjetna resnica, se nenehno razblinja in prikažejo se potencialne razlage.« (Urh 2014: 305).

Na koncu romana prvoosebni pripovedovalec dobi elektronsko pismo, ki potrdi, da to kar se je v romanu dogajalo, morda ni stoo odstotna resnica. V postmodernizmu namreč velja, da naše življenje tvori fikcija. Ne moremo biti več stoo odstotno prepričani v to, da je vse, kar se nam pripoveduje, absolutno resnično.

3.3 Literarna resničnost romana

Dogajalni čas je sodobni čas postinformacijske družbe in hitrega tehnološkega napredka. Vodilno mesto dobi kapital, zanemarjajo pa se človeške vrednote, pojavi se kriza etike. Družba je deljena na redke posameznike, ki so si s svojim intelektom pridobili nadrejeni položaj in na podrejene, ki se morajo trdo boriti za preživetje. Nadrejeni liki imajo moč odločanja o usodi drugih ljudi. Pojavi se vloga manipulatorja. Lik manipulatorja je v slovenski književnost poznan že pri Bartolovem *Alamutu*, kjer posameznik kroji usodo drugih ljudi. Pod njegovim vodstvom so navadni ljudje le marionete, ujete v nevidne zanke interesov posameznika.

3.4 Motivi in teme

Tema je internet, ki je v avtorjevih očeh »leglo povprečnega, znotraj katerega pa se vendarle skriva kaj vrednega, kaj takega, iz česar ne nazadnje tudi glavni lik in celo avtor sam izbirata niti svojih zapisov.« (Urh 2014: 305).

3.4.1 Tema stanja v sodobnem svetu

Skozi roman avtor nakazuje tudi realno stanje v začetku 21. stoletja. Ena glavnih tem je brisanje razdalj, meja med kraji in ljudmi. Z vstopom napredne tehnologije v naša življenja se je marsikaj spremenilo.

Junak romana pri iskanju samega sebe, svojih spominov na preteklost intenzivno razmišlja o sedanjem stanju, opazuje svet okoli sebe. »Hrepenenje po vsem, kar je potonilo v pozabo, je zanesljivo eden od vzrokov moje kronične žalosti. V veliki meri pa jo povzroča (ali pogloblja) tudi podoba sveta, skozi katerega se moram prebijati v upanju, da bom našel pot nazaj k sebi.« (Flisar 2013: 28). Podoba sveta, ki jo doživlja junak, ni preveč pozitivna. Svet je poln nasilja, laži, revščine, terorizma, kar Začarani Odisej ob vračanju nazaj k samemu sebi tudi doživi na lastni koži. S pojavom tehnologije naj bi se ljudje čim bolj zbližali, v resnici pa smo si postali še bolj odtujeni. Ljudje bi si potemtakem zaslužili božjo kazen, kot se je to dogajalo v svetopisemskih zgodbah. Vendar v času odsotnosti boga v svetu ni več višje sile, ki bi človeka kaznovala. V sodobnem času smo ljudje ustvarjeni tako, da kaznujemo drug drugega.

Junak se med drugim pojavi med muslimanskimi teroristi na filipinskem otoku Basilan. Skupina je povezana z Al Kaido. Tu se srečujemo s ključnimi problemi človeštva: izkoriščanje, pobijanje drugih ljudi v imenu lastnih interesov. Na otoku se junak predstavi z eno od svojih petih identitet: kot Alfred Heidacher, ki govori angleško z nemškim naglasom. Tako dobimo asociacijo na vodjo Nemčije, ki je v 20. stoletju v interesu svojih ciljev sprožil drugo svetovno vojno, v kateri je umrlo mnogo nedolžnih žrtev. V romanu ima takšno vlogo na filipinskih otokih enooki moški¹. H kolu ima privezanih osem nedolžnih civilistov. Prav prek Začaranega Odiseja pa želi predati svoje sporočilo svetu. Kot novinar naj bi posnel fotografije. Tako se soočimo s perečo temo, to je terorizem, ki je tudi ena osrednjih tem v medijih sodobnega časa.

Flisar z *Začaranim Odisejem* med drugim opozarja na globalne težave sodobnega sveta. »Vem, da živimo v času, ki se nagiba h koncu časa; vem, da so politične elite na vseh koncih sveta prepojene s hipokrizijo, laganjem, sebičnostjo.« (Flisar 2013: 168) Vendar je posebnost junaka ta, da na vse to gleda ravnodušno. Bilo bi mu vseeno, če bi že jutri umrl. Živi vsak dan, kot da je zadnji. Edini razlog, zaradi katerega želi vztrajati na tem svetu, je hrepenenje po razkritju skrivnosti samega sebe. Glavni junak je bolj kot drugi ljudje sposoben živeti za tukaj in zdaj, saj ni obremenjen s spomini.

¹ Z likom enookega moškega je nakazana navezava na velikane Kiklope iz Homerjeve *Odiseje*, ki nosijo konotacijo velike, nasilne, nevarne osebe.

3.4.2 Motiv erotike

Junak romana je nosilec Flisarjeve filozofije: »Rad sem sam, nočem pa biti osamljen.« Erotika se v *Začaranem Odiseju* pojavi že na začetku, ko ima junak stik s prostitutko. Vendar se izkaže, da se k njej zateče bolj zaradi osamljenosti, kot pa spolne sle.

Ko prvoosebni pripovedovalec govori o ljubezni, se naveže na stare Grke, ki so poznali več izrazov za ljubezen, z vsakim pa so izražali drugačno čustvo. *Agape* je pomenilo usmiljenje, *ludus* medsebojno naklonjenost otrok ali ljubimcev za eno noč, *storge* ljubezen med vrstniki ali sobojevniki, *eros* je bila le seksualna ljubezen, ki se je povezovala z *manio*. Zaradi močne spolne sle pa sta Aristotel in Platon postavila na vrh čustvenega življenja zrelo prijateljstvo, ki nam edino lahko zagotovi duševni mir. Samo prijateljstvo nas lahko zaščiti pred obsesijami ljubosumnega erosa. *Eros* pa je nasledila *pragma*, ga v osnovi ohranila in nadgradila. Ljubezni v prejšnjem življenju si junak ne predstavlja kot avanturo, ampak kot lepo osebo, s katero ga povezujejo različni projekti. (Flisar 2013: 40)

Eros se izrazi v junakovem razmerju do Marie Mindoro, s katero ima samo seksualno avanturo. Lahko bi usodno vplival na junakovo vrnitev domov, a ga premaga *pragma*, pri kateri ne gre samo za avanturo. Junak izraža potrebo po iskanju pristnejših odnosov, ki jih je morda imel v svoji zabrisani preteklosti.

Pri protagonistu romana ima glavno vlogo ravno *pragma*. Gre za njegovo razmerje do žene, ki jo je izgubil zaradi amnezije. Razmišlja o tem, kako pomembno vlogo je igrala v njegovem življenju. Bila sta uspešna, drug drugega sta dopolnjevala. Na ženo ne gleda kot na avanturo, ampak na osebo, s katero gradi svojo življenjsko pot, ustvarja življenje, prihodnost.

3.4.3 Motiv hrepenenja

Začarani Odisej nosi v sebi močno hrepenenje po tem, da bi lahko preoblikoval svoj Jaz. Želi preoblikovati svojo osebnost, ustvariti lepši obraz. Ravno hrepenenje je vodilno gibalno vrnitve Homerjevega Odiseja, ki pa ima zelo jasen cilj: Želi se vrniti domov k družini. Čustvo hrepenenja se tako izkaže za zelo močno, pod njegovim vplivom človek postane v svojih lastnih težnjah nepremagljiv.

Začaranega Odiseja spremljajo čustva žalosti, nemoči, razočaranja nad svetom. Čustvo hrepenenja ga vleče naprej po nevidni poti do cilja, ki pa je ovit v temo. Odisej kljub hrepenenju razočarano spoznava, da je njegovo trenutno življenje ujeto v sivo rutino, avtomatizem. Dobiva elektronska pisma, nanje odgovarja, izpolnjuje zadane naloge ... Odisej se odloči v temi sestaviti svoj »nadomestni Jaz«, ki naj bi ga imel vsak človek v svoji duši. Jaz, ki ne deluje po nekem

avtomatizmu, ampak nam pomaga, da se odločamo sebi v prid. Pomaga nam odgovarjati na vprašanja in nas rešuje, ko smo v težavah in osamljeni. V razmišljanju se nanaša na Marka Avrelija, ki je pisal dnevnik, da bi nadziral in uravnaval svoja čustva. Ravno to želi na neki točki doseči tudi Začarani Odisej, želi se rešiti nadvlade domnevnega manipulatorja dr. Krauthakerja.

3.4.4 Motiv iskanja izgubljenega spomina

»Nikjer na meni ne piše, da ne vem, kdo v resnici sem; da sem marioneta v rokah neznanih lutkarjev. Nihče ne vidi trpljenja, ki ga nosim s sabo skozi ta čudni, neprijazni svet.« (Flisar 2013: 178) Do polovice romana je glavni junak prepričan, da mu njegov nevrolog dr. Karuthaker lahko pomaga pri iskanju izgubljenega spomina. V desetem poglavju pa v elektronskem sporočilu, ki je namenjeno nevrologovi ženi, zapiše, da je nehal zaupati dr. Krauthakerju, ki naj bi ga poslal na »pot domov«. Zave se, da po letih iskanja še vedno ni nič bliže domu, kot je bil prej. Začarani Odisej se zaveda, da se vse naše življenje odvija v možganih, vendar je veliko stvari le halucinacija. On sam ni halucinacija, ampak je resničen, vendar mu ne uspe sestaviti drobcev spomina, ki ga definirajo.

Ko se sreča z zdravnikom dr. X, se Začaranemu Odiseju ponudi priložnost, da bi se mu z operacijo povrnil izgubljeni spomin. Vendar se na tej točki zaustavi in se po letih potovanja resno vpraša, ali si tega resnično želi. Brez spomina na preteklost je junak bolj neobremenjen, ima več svobode. S pridobljenim spominom bi spet občutil najpogubnejše čustvo, ki človeku greni užitke. To je strah. »Smrtni strah v nas povzroča slepo in nenastino željo po spolnosti, moči in slavi, ki po drugi strani izvablja strah pred kaznijo, bolečino in smrtjo. Ujeti smo v začarani krog.« (Flisar 2013: 160) Junak se znajde v paradoksu: Na svojem začaranem potovanju, tavanju v krogu dogodkov, ki mu ne pomagajo iz dane situacije, tvega, da se bo vrnil na stare tire, v star začarani krog avtomatiziranega pehanja za užitki, za stvarmi, ki ga ne morejo dolgoročno zadovoljiti. Po drugi strani pa bi se z uspešno operacijo lahko znebil svojega delodajalca, ki ga je začaral v robota, ki izpolnjuje zadane naloge.

3.4.5 Motiv potovanja

Glavni junak se velikokrat sprašuje, koliko od vsega, kar se mu zdi, da se dogaja, je v bistvu resnično in koliko od tega je izmišljeno.

»... v moji prtljagi ostajajo knjige, ki jih ni mogoče prebrati na mah in jih na policah knjigarn najedvam pod oznako »filozofija«.« (Flisar 2013: 171) Začarani Odisej se od trenutka, ko preneha zvesto zaupati dr. Krauthakerju, vedno bolj zateka k filozofiji. Filozofija je dandanes vedno manj cenjena, prodaja se skoraj samo še trivialna literatura, ki ljudi odvrča od razmišljanja in poglobljanja vase. Vendar nas Začarani Odisej svari, da bi moral prav vsak izmed nas nekoč na njegovo magično potovanje. Vsak bi moral na potovanje do samega sebe.

4 ZAČARANI ODISEJ IN POSTMODERNIZEM

V romanu *Začarani Odisej* se zrcali kritika kapitalistične družbe, ko se pod vprašaj postavijo temeljne človekove vrednote. Stanje glavnega junaka je stanje človeka v času postmodernizma.

Janko Kos postmodernizem razlaga kot stanje, ko se pod vprašaj postavi celotna resničnost. Človek začne dvomiti v resničnost Jaza, v resničnost jezika, v katerem govori. »Postmodernizem se trga ne le iz metafizičnega reda, zagotovljenega s tradicijo, sistemi, normami in apriornimi vrednotami, ampak postavlja pod vprašaj celo resničnost neposredne izkušnje, njeno gotovost v »prezenci«. To mu omogoča dvom o neposredni resničnosti samega Jaza, subjekta, resničnosti jezika, v katerem govori, kajti vse to je lahko samo konstrukcija, katere resničnost je samo še navidezna, ne pa zares »prezentna«, za kar je veljala v modernistični literaturi.« (Kos 1995: 51).

Postmodernizem se odraža v junakovi izgubljenosti v svetu. V informacijski družbi človek kar naenkrat postane popolnoma izgubljen sredi množice podatkov. Ujame se v virtualni svet jezikovnih iger. »Kulturološke raziskave so v ospredje postavljale novo kulturo množičnih občil in njene (antropološke, s tem pa tudi obče kulturne) posledice; sociološko in marksistično naravnane raziskave so – v navezavi predvsem na analize Daniela Bella – opozarjale na spremembe, ki jih prinašata pozni kapitalizem in porajanje tako imenovane postindustrijske družbe.« (Virk 2000: 26) Najpomembnejši teoretik postmodernizma pa je Lyotard, ki v svojem delu *La condition postmoderne* (1979) loči spremembe v današnjem času na dve področji: na področje postindustrijske oz. informacijske družbe in na področje umetnosti, kjer se pojavi novo umetnostno obdobje – postmodernizem. Lyotard družbo razume kot mrežo jezikovnih iger. »[...] človek je vozlišče pretoka informacij, vpleten v različne jezikovne igre, na katere lahko tudi vpliva.« (Virk 2000: 27) Lyotardovo teorijo sta potrdila tudi sociologa Berger in Luckman v delu *Družbena konstrukcija realnosti*. Družba naj ne bi bila nič drugega kot mreža jezikovnih iger. Pri tem pa je jezik avtoreferencialen, se nanaša sam nase. Naša realnost je popolnoma diskurzivna.

Tako je sestavljen tudi roman *Začarani Odisej*, ki temelji na diskurzu. Junak želi rešiti svoje brezupno stanje, premagati amnezijo ravno s tem, da neprestano vzpostavlja diskurz z nekom na drugi strani internetnega omrežja. Pri tem pa ne dobiva skoraj nobenega odgovora. Odgovori mu šele njegova žena iz preteklosti. Ko se odpravi na njen dom, začne počasi sestavljati nekaj koščkov iz časov, ko je še živel z družino. Ugotovi tudi, da je imel sina, ki sedaj, tako kot je

domnevno nekoč on sam, študira jezike na Oxfordu. Junak pride do spoznanja, da je resnično nadarjen za vse jezike. Govori jih brezhibno, tudi v pravih narečjih in z akcentom. Jezik je zanj le igra. Kmalu ga ta sposobnost začne definirati, po tem sklepa, da si je nekoč pridobil visoko izobrazbo. Ravno ta nenavadna sposobnost govorjenja vseh jezikov, tudi najbolj eksotičnih, pa briše meje med realnostjo in fikcijo. Svet ni nekaj realnega, dan nam je šele z jezikom. »resničnost ni nekaj substancialnega, ampak proizvod tega, kar Lyotard imenuje z Wittgensteinovim izrazom »jezikovne igre«. V zgodovinopisju so analogno ugotavljali zgodovinarji – na primer Hyden White, pa tudi že Foucault -, ki so opozarjali na narativno konstrukcijo našega vedenja o zgodovini in tako na izbris med resničnostjo in naracijo (fikcijo).« (Virk 2000: 27).

Glavni junak se sprašuje, če je babilonski stolp v resnici to, kar prinesemo s seboj na svet. S tem se izpostavi pomembna vloga jezika kot sistema. Jezik nas definira, v njem lahko izrazamo svoje občutke in spomine. Za junaka, ki ugotovi, da je pravi poliglot, »čudežni otrok«, je to dragocen dokaz, fragment iz preteklosti. Vendar mu to v trenutku, ko se ne zaveda lastne identitete, ne pomaga veliko. Zave se, da je njegova zavest sestavljena le iz vsebine elektronskih sporočil, to je še edino, kar ga loči od robota. V njem se naenkrat sproži želja po tem, da bi v zdajšnjem življenju živel kot Nihče. Zapade v stanje metafizičnega nihilizma.

Teoretičarka Patricia Waugh piše o odnosu med fikcijo in resničnostjo. Pri svojem delu se naslanja na kvantno fiziko, ruski formalizem in sociologijo. Ugotavlja, ali je možna fikcijskost sveta zunaj literarnega dela. V postmodernizmu je poudarek na razmerju med fikcijo in resničnostjo. V svojem delu *Narcissistic Narrative* zapiše: »Postmodernizem v literaturi zaobsega torej tista dela, ki so metafikcijska, vendar ne ostanejo ujeta v samoreferencialne igre in namige, ampak kažejo tudi prek besedila na zunajbesedilno resničnost.« (Virk 2000: 61)

5 POTOVANJE V HOMERJEVI *ODISEJI* IN FLISARJEVEM *ZAČARANEM ODISEJU*

5.1 Antični mit v slovenski literaturi

V slovenski literaturi se pojavi več načinov recepcij in interpretacij antičnih mitov, na podlagi katerih avtorji gradijo tematske zasnove. Antični motivi se prvič uporabijo že v slovenski ljudski pesmi. Motiv Odiseja v slovensko literaturo prvič vpelje France Prešeren, s tem ko ga uporabi v svoji poeziji. V slovensko dramatiko pa ga vpelje Josip Stritar.

Vodušek v slovensko poezijo vpelje nov tip recepcije antičnih mitov, uporabi mit o Narcisu, Ajasu, Orfeju, Prometeju in Odiseju. »[...] Voduškova pesem *Odisejski motiv* postavlja junaka ne v ljubljeno Itako po Prešernu, ampak v gluhoto pustega otoka, od koder je komaj še slutiti »jadro, ki v soncu frfota« (Kos 2003: 160)

Motiv Odiseja se pojavi tudi v poeziji Gregorja Strniše, in sicer v ciklu *Odisej*. Tudi pri njem ni več vrnitve na Itako, ostaja samo še mrtev, prazen svet. »V ciklu *Odisej* Gregorja Strniše je Odisejeva podoba dokončno izgubila še tisto malo prvotnega življenjskega vzgona, ki se ohranja v Voduškovem in Udovičevem Odiseju, ostale so mu omrtvelost, onemelost, izročnost prividom mrtvega sveta, vrnitve na Itako ni več.« (Kos 2003: 163)

V sodobni dramatiki Odisejev motiv uporabi Veno Taufer, ki napiše dramo *Odisej in sin ali svet in dom*, v kateri Odisejske zgodbe ne spremeni. V njej se zrcali oddaljevanje slovenske literature od eksistencializma in drame absurda. (Kos 2003: 168)

5.2 Začetek junakovega vračanja k samemu sebi

»Biti jaz se mi zdi edino, kar iz življenja dela življenje. Zato se ne morem (in ne smem) ustaliti. Postal sem utelešenje paradigme poti.« (Flisar 2013: 35)

Junak romana potovanje nazaj k sebi začne z elektronskim sporočilom svojemu nevrologu dr. Krauthakerju. Takoj na začetku se zave, da njegove besede padajo v prazno, saj ne dobi nobene povratne informacije. Ker je očitno, da bo junakov povratek zelo nevaren in poln negotovosti, mu doktor obljubi, da ga bo usmerjal, naredi mu načrt vračanja domov. Pri tem pa bi lahko imel lastno korist, saj bi za tako nenavadno obliko amnezije lahko prejel Nobelovo nagrado. Vendar ga dr. Krauthaker kar naenkrat zapusti, razprši se nekje v informacijskem sistemu.

Na tej točki se novodobni *Odisej* takoj loči od antičnega, saj ostane popolnoma sam, brez transcendence, brez vodstva bogov iz Olimpa. Prepusti se tavanju po svetu, briše prave meje

med državami in kulturami. Dobiva naloge, ki jih mora izpolnjevati, pri tem pa ne ve, kdo mu jih naroča, še manj pa, kdo ga financira.

Tudi potovanje Homerjevega Odiseja sproži neustavljiva želja po vrnitvi na rodno Itako. Ženeta ga močna volja in silno hrepenenje po vrnitvi na dom. Vendar se za razliko od Flisarjevega junaka vrača samo k svoji družini in ne k samemu sebi. Na potovanju po razburkanem morju ga prevrača usoda, vendar je Odisej mož, ki se tokovom usode lahko prilagaja. Zmožen je najti izhod iz težkih položajev.

Flisarjev junak pa ugotovi, da postaja žrtev usode. Nenehno je žrtev nepojasnjene spleta družbenih okoliščin. V toku usode postaja izgubljen, težko pluje med čermi nevarnosti, ki jih nastavlja svet. A v težkih razmerah mu vseeno uspe zbežati pred smrtjo, čeprav ne ve, kako nadaljevati svojo pot.

Pri potovanju junak spreminja svojo identiteto, neznani vodnik ga opremi s petimi različnimi potnimi listi, s petimi identitetami. Novodobni iskalec ne išče le samega sebe, ampak tudi stike, ki se v času informacijske družbe nenehno trgajo in krhajo. To so pristni medčloveški odnosi. Je v iskanju drugega, ki bi mu pomagal najti samega sebe. Napaja se z duhom najrazličnejših ljudi in njihovih kultur. Ne zanika tudi želje po erotiki, prek katere bi morda lahko našel delček sebe. Tako si kot osamljen moški srednjih let najprej poišče prostitutko, želi si intimnosti, telesne in psihične bližine. Izkaže se, da kot izgubljeni Jaz, ki tava po svetu, potrebuje bolj psihične kot pa fizične stike. Od nove znanke si želi, da bi mu pripovedovala o nečem, česar sam trenutno nima, o svojih spominih. Ob pripovedovanju sogovornica ugotovi, da je s pogovorom razčistila nekatere stvari iz preteklosti, delce notranjosti pospravila v predale in si pri tem bolj razjasnila, kdo je.

Flisar s tem nakaže stisko sodobnega človeka, ki vedno bolj trpi zaradi pomanjkanja medsebojnih odnosov. Človek se kot družbeno bitje še vedno najbolj definira, oblikuje in prepozna v stiku z drugimi ljudmi. Junak romana pa nima te možnosti, saj njegov Jaz kot jaz ne obstaja. Počuti se kot bitje, ki v času hitrega tehnološkega napredka (ne)vidno vstopa v naše vsakdanje življenje – kot robot. Robot, ki je v stiku z ljudmi, postaja del družbe, vendar se v njej ne more definirati, saj nima vsebine, spominov in zgodovine.

5.3 Ogroženost vrnitve

5.3.1 Lotofagi

»Blagor tistemu, ki ve, da je, ne ve pa, kdo je.« (Flisar 2013: 28)

Potovanje Homerjevega Odiseja se v bistvu začne takrat, ko je njegova vrnitev najbolj ogrožena. V največji nevarnosti je, ko se mudi pri Lotofagih. Tu naj bi na svojo vrnitev pozabil. Flisarjev Začarani Odisej si naenkrat zaželi, da bi postal Nihče, živel *Incognito*. (Flisar 2013: 26) Usoda ga pripelje v Amsterdam, v komuno ostarelih hipijev. Klub se imenuje Lotofagi, tako že samo ime nakazuje reference na Homerjevega Odiseja. Lotofagi uživajo cvetlično hrano. Ko zaužijejo lotos, pozabijo na vrnitev domov. Klubu pripadajo izobraženci višjega in srednjega sloja. Njihov cilj pa je popolnoma drugačen od prvotnega cilja junaka romana. Ne želijo si spomina na življenje iz preteklosti in vrnitve k temu, kar so nekoč bili, ampak popolne pozabe. Z omamljanjem Lotofagi prihajajo do točke, na kateri ne vedo več, kdo so. Samo tako se lahko rešijo vpliva zastrupljenega potrošniškega sveta. »Če želiš biti žrtev tega sveta, si nor, zato edina pot do zdravja pelje skozi postopno slabljenje spomina do točke, na kateri ni več jasno, kdo si, in se tvoja identiteta utopi v amorfnem skupinskem jazu, v katerem smo vsi bratje in sestre in se zavedamo samo tega, da smo.« (Flisar 2013: 28) Vendar junak ugotovi, da se njegovi interesi križajo z interesi Lotofagov. V nasprotju z njimi junak išče odgovornost zase in za svet, zato tako kot Homerjev Odisej kmalu pobegne iz otoka.

5.3.2 Čarovnica Kirka

Junak potovanje k samemu sebi začasno prekine tudi takrat, ko reši življenje Marii Mindoro in se znajde pri njenem premožnem očetu v vili Kirka, ki se navezuje na čarovnico Kirko iz Homerjeve pesnitve. Kirka tudi za Odiseja predstavlja oviro na njegovi poti vračanja domov.

S tem ko je junak tvegala svoje življenje, da bi rešil Mario iz goreče ladje, je napravil veliko krščansko dejanje. V življenju gospoda Mindora ima krščanstvo osrednjo vlogo, zato ga velikokrat obiskuje duhovnik Padre Romero. Vrednote kot so solidarnost, medčloveška toplina, spoštovanje v sodobni družbi vedno bolj izginjajo iz vsakdanjega življenja. Človek postaja drug drugemu tekmelec v nenehnem boju za kapital. Redko kdo se je še pripravljen žrtvovati za koga drugega. Človek zanika transcendenco in samega sebe postavlja za boga. Velik vpliv na postmodernizem ima Friedrich Nietzsche, ki s svojo tezo »Bog je mrtev« popolnoma zamaje vero v to, da nekje obstaja nekaj višjega od nas. Človek se začne vrteti v območju golega Niča. V takšnem položaju se velikokrat znajde tudi junak Flisarjevega romana, ko ugotavlja, da ostaja sam na svetu. Na drugi strani medmrežne povezave je vse mrtvo. Vedno bolj dvomi v dr.

Krauthekerja, dvomi v boga, v nadzemeljskega »režiserja« življenja. Duhovnik Romero pa trdi, da je še vedno bog tisti, ki odloča o naši usodi. On odloča, ali bomo ostali na tem svetu ali se bomo preselili v onostranstvo. Tako junaka njegova pot domov vedno bolj preseneča, postaja nepredvidljiva in cikcakasta. Svet se mu odpira v popolnoma drugačnih dimenzijah, sega čez njegove lastne predstave.

Ko junak nekaj časa biva v vili Kirka, se sreča z zlim duhom. Mario Mindoro je obsedel hudič. Vzrok za Marijino obsedenost s hudičem je v potlačeni erotiki. Z intimnim odnosom, ki ga ima z junakom romana, pa se začne zdraviti obsedenosti. Počasi začne premagovati hudiča, ki jo naseljuje. To pa škoduje junaku romana, saj je njegov povratek domov spet prekinjen. Pojavi se nevarnost, da bi se poročil z Mario in tako za vedno ostal v vili Kirka. S tem se mu ponudi priložnost, da se osvobodi nadzora dr. Krauthekerja in lažnega upanja, da se bo nekoč vrnil k samemu sebi.

V romanu se pojavi neposredna intertekstualna navezava na grško, rimsko in orientalsko literaturo. Maria recitira verze Eneide v izvorniku, Homerja v grščini in Ramajano v sanskrtu. Obsede jo satan, ki ga Sveto pismo definira kot orodje v rokah jeznega Boga. Flisar zapiše, da imajo ljudje raje podobo jeznega Boga, saj se nagibajo k mazohizmu. Junak romana takoj pomisli na to, da je hudič obsedel tudi njega. Morda je vzrok v izgubi spomina hudičeva zaplenitev možganov.

Pojavi se ideja obsedenosti, blaznosti, ki pa je v nasprotju z modernim dojetjem človeka kot avtonomnega bitja. Obsedenost povzroča stanje, v katerem ljudje ne pripadamo več samim sebi. V nas vladajo uničevalne sile, ki se jim ne moremo upreti. Izgubimo nadzor nad lastnim Jazom. Ideja blaznosti se pojavi že v antiki, o njej piše Platon v *Državi*. V dialogu Ion govori o posebni obliki blaznosti. To je navdihujoča blaznost, ki obsede pesnike in jih spravi v stanje zamaknjenosti. Tako se začne umetniško ustvarjanje. To v njih sprožijo bogovi, ves čas so pod njihovim vodstvom. Junak takoj posumi, da je njegov hudič ravno tista oseba, ki naj bi mu pomagala. To je njegov domnevni bog, dr. Krauthaker. Vendar je junak daleč od antike, giblje se v svetu metafizičnega nihilizma. Tako ni trdnega prepričanja, vere v to, da dr. Krauthaker sploh obstaja.

Posebnost junaka je v njegovi nenavadni sposobnosti govorjenja najrazličnejših jezikov sveta, govori jih lahko s točno določenim naglasom. Sprašuje se, če je babilonski stolp v resnici to, kar prinesemo s seboj na svet. S tem se izpostavi pomembna vloga jezika kot sistema. Jezik nas definira, v njem lahko izražamo svoje občutke in spomine. Za junaka, ki ugotovi, da je pravi

poliglot, »čudežni otrok«, je to dragocen dokaz, fragment iz preteklosti. Na podlagi svoje nenavadne sposobnosti sklepa, da je imel nekoč visoko izobrazbo. Vendar mu to v trenutku, ko se ne zaveda lastne identitete ne pomaga veliko. Zave se, da je njegova zavest sestavljena le iz vsebine elektronskih sporočil, to je še edino, kar ga loči od robota. V njem se naenkrat sproži želja po tem, da bi v zdajšnjem življenju živel kot Nihče.

5.3.3 Penelopa

Eno redkih elektronskih sporočil, ki jih junak prejme, je sporočilo njegove žene Cassandre Morris, ki ga za hip prebudi iz izgubljene blodnje iskanja samega sebe po celotnem svetu. Poziva ga k vrnitvi domov, na svoj pravi dom, v London. Vendar je Cassandra junaku popolnoma tuja. Junak se odloči, da se ženi in sinu ne bo še takoj razkril, saj bi rad izvedel detajle iz preteklosti in tako skušal sestaviti koščke fragmentov spomina. Na tej točki teče homerska vzporednica z Odisejem, ki se po vrnitvi na Itako ne razkrije takoj. »Vrnitev poteka v vrsti »anagnoresis«, prepoznanj, prek katerih se vrača v stara razmerja s sinom Telemahom, ženo Penelopo.« (Snoj 2007: 102) Antični junak ob vrnitvi uporabi zvijačnost, s katero preskuša domače. Žena Penelopa ga prepozna šele prek preizkušnje s posteljo. »Šele ob zakonski postelji se dopolni vrnitev. Šele tedaj je ta, ki je bil.« (Snoj 2007: 102) V *Začaranem Odiseju* se preizkušnja s posteljo prenaša metaforično, z nenasitno spolno slo žene Cassandre. Vendar med njima ne gre več za *pragmo*, ampak za *eros* – za ljubezen kot avanturo. Vrnitev k ženi Cassandri Začaranemu Odiseju ne pomeni konca potovanja, vrnitve k samemu sebi. Še naprej in še bolj poglobljeno se ukvarja z iskanjem spominov. Najde novega strokovnjaka za amnezijo, to je dr. X.

5.4 Režiser vrnitve

»Ker ne vem, kdo sem, se mi zdi, da me skozi življenje vodi nekakšen avtopilot.« (Flisar 2013: 33)

Začarani Odisej na neki točki vrnitve obupa in se sprijazni s tem, da bo za vedno ostal tujec v svojem življenju. Do smrti bo ostal lutka v rokah manipulatorja. Bo le igralec v predstavi pretkanega režiserja, ki natanko ve, kaj uprizarja, obvladuje vsak igralčev gib. Zaveda se da se s svojim »velikim režiserjem« ne bo nikoli srečal, saj ne ve, kdo je. Večji problem pa je seveda to, da ne ve, kdo je on sam. Tako razmišlja Evald Flisar, ko se po večletnem potovanju po svetu vrača domov. Doživel in dognal je veliko novih stvari. Svojega življenja se spominja kot prvovrstne avanture, ki jo je na svoji poti spretno izražal skozi romane. Romani Flisarju predstavljajo dogodke v možganih. Najprej se dogajajo v možganih avtorja, nato bralca. Flisar

zagovarja tezo, da je vse, kar nas definira, samo skupek spominov. O prihodnosti ne razmišlja vnaprej, saj je le projekcija preteklih dogodkov. Za razliko od Začaranega Odiseja se Flisar lahko spominja svojega življenja, njegov trdi disk ni izbrisan. Vendar se pojavi vprašanje: »Ste prepričani, da imamo mi, ki nismo izgubili spomina, več vpogleda v smisel tega, kar se z nami dogaja?« (Flisar 2013: 249)

Cilj vseh meditacij, ki jih je Flisar v svojem življenju raziskoval (budizem, hinduizem, krščanski misticizem) in jih opisoval v romanih (npr. *Čarovnikov vajenec*), je spoznanje, da je človek svoboden. Zmožen je živeti neobremenjeno, živeti tukaj in zdaj in nikjer drugje v času in prostoru. Za polno življenje ne potrebuje preskakovanja med državami in celinami. Odvečno je obremenjevanje s preteklostjo in prihodnostjo. Čeprav se Flisar lahko spominja življenja, pa v zraku še vedno lebdi skrivnost transcendence. Sprašuje se, kdo mu je naklonil tako bogato življenje. Predstavlja si, da je vse, kar se mu je zgodilo, njegovo življenjsko zgodbo nekdo zrežiral. Nekdo, ki ni iz tega sveta. »Kaj mislite, karnekagospa@hotmail.com, kdo je avtor življenja, ki ga živimo? Se je kdaj seznanil s pravili dobre pripovedi? Je kdaj obiskoval tečaj kreativnega pisanja?« (Flisar 2013: 173) Nekaj utrinkov iz življenja Začaranega Odiseja, nekaj njegovih razmišljanj, dognanj je zapisal Evald Flisar. Vendar še vedno ostaja vprašanje: Kdo je napisal življenjsko zgodbo Evalda Flisarja? Kdo piše zgodbe vsakega posameznika na tem svetu? Morda ima vsak izmed nas svojega pisatelja, ki mu s črnilom (oz. s tipkami na računalniški tipkovnici) začrta življenjsko pot.

Proti koncu romana *Začarani Odisej* ugotovi, da smo vsi ljudje ujeti v možgane. Vse kar, se dogaja vsakemu posamezniku, je roman. Obstaja neskončno število interpretacij. Vsak človek je zgodba zase, lahko se interpretira po svoje. Izgubljenost, obup, strah, depresija protagonista romana se kar naenkrat obrne v nasprotje. Ravno zato, ker *Začarani Odisej* nima spomina na preteklost, ker živi tukaj in zdaj, je bolj svoboden od drugih ljudi, ki se neprestano obremenjujejo z vsakdanjimi težavami.

6 AVTOBIOGRAFSKI ELEMENTI V ROMANU

Evald Flisar se po večletnih popotovanjih po svetu, odkrivanju novih pogledov na svet, religij, filozofij, vrača nazaj domov. Zase pravi, da je dopotoval. Dopotoval je tako kot Začarani Odisej, ki se v zadnjem delu romana sreča s tisto osebo, ki mu je na potovanju manjkala. Sreča se s svojim sinom. Ravno tako Homerjevemu Odiseju veliko pomeni vrnitev k sinu Telemahu.

Flisar kot pisatelj, ki išče nova spoznanja v svetu, premika meje in širi obzorja, ves čas potuje med robovi lastnega Jaza. Je v nenehnem iskanju drugega in samega sebe. Svoja doživetja in spoznanja iz potovanj opisuje v številnih romanih. Prinesel je veliko bogastva v slovensko literaturo. Preko njega stopimo v stik s filozofijami drugih kultur.

V romanu *Začarani Odisej* se referenca na Flisarja najprej skriva ravno v krajih, na katerih se znajde junak romana. To je najprej mesto Vzhoda – Singapur. Tam izvemo, da je junak romana moški v zrelih letih, ki si želi ženske bližine, zaupanja. Ko ga pot zanese v Amsterdam, se sreča s priložnostjo, da pozabi na svojo vlogo v svetu. Lahko bi se prepustil popolni omami in živel svobodno, neobremenjeno. Vendar se Začarani Odisej zave, da mu je dana višja vloga. Je novinar, ki izvršuje pomembne naloge. Flisar ima pomembno vlogo v slovenski literaturi. Je zapisovalec najglobljih spoznanj, ki jih dojema na svojih potovanjih brez meja. Njegov Jaz je na Slovenskem in tudi v svetu pustil močan pečat, ki ne more z lahkoto zajadrati v pozabo. Če ime tega Začaranega Odiseja vpišemo v iskalnik Google, dobimo veliko zadetkov.

Sedaj je ustaljen moški, ki si je ustvaril družino. Pravi, da je del njegovega Jaza izpopolnil ravno njegov sin. V romanu je protagonist prekinitvi potovanja, ustaljenemu cilju najbližje ravno takrat, ko se sreča s svojo izgubljeno ženo Cassandro in posledično naveže tudi stik s svojim sinom, ki pa odtujenega očeta zanika. To se dogaja v Londonu, kjer je Evald Flisar preživel velik del svoje pisateljske kariere. Na nek način se je ravno tam nekoliko ustalil, a ga je življenje vedno gnalo še drugam po svetu. Želel si je preseganja filozofije zahodne družbe.

Tako se Flisar nenehno sprašuje, kdo mu je določil takšno pot. Kako se je kot nemirni potovalec med mnogimi kraji in kontinenti, na koncu znašel na kraju, ki ga je morda vse življenje iskal, a se tega niti ni dobro zavedal?

7 ZAKLJUČEK

V svojem diplomskem delu sem se posvetila romanu *Začarani Odisej* slovenskega pisatelja Evalda Flisarja. Najprej sem si ogledala dokumentarni film *To nisem jaz. Portret Evalda Flisarja*, ki ga je režiral Damjan Kozole. Povezala sem ga z romanom *Začarani Odisej*, v katerem končna drža protagonista pušča več vprašanj, kot pa odgovorov. Flisar se vnovič sprašuje o smislu človekovega obstoja, o vlogi posameznika v sodobnem svetu, ki je spleten iz nepretrgane mreže informacij. Protagonist romana je *Začarani Odisej*, ki potuje po svetu, na katerem so meje zabrisane in se po soočenju z amnezijo sprašuje, ali si v resnici želi, da bi se mu vrnil spomin. S tem bi postal obremenjen s problemi, ki težijo sodobnega človeka, saj ne zna več živeti za tukaj in zdaj. *Začarani Odisej* svojo usodo primerja z usodo Robinson Crusoja. Ker je neobremenjen s preteklostjo, živi vsak dan, kot da je zadnji. Morda bi bilo bolje, da bi ostal v trenutnem stanju in začel pisati novo življenjsko zgodbo. Vendar ostaja v negotovosti, ali svojo zgodbo res piše on sam. Na koncu niti ni več prepričan, če se mu je nesreča na Baliyu zares pripetila. Pridemo do sklepa, da je njegovo potovanje, začarana Odisejada v želji po spoznanju samega sebe v bistvu dogodek v možganih Evalda Flisarja, skrivnostnega avtorja, s katerim skuša protagonist romana navezati stik. Potovanje se nato odvije še v možganih bralca, ki si ob tem zastavlja številna vprašanja. Eno vprašanje pa ostaja v zraku: Kdo je avtor avtorja? To bila lahko neka višja sila, ki tipka na tipkovnico naše usode in vodi našo ladjo po sodobni Odisejadi, katere cilj ni več enoten dom, saj se le-ta razširi čez vse meje, v neskončno vesolje. Dom je lahko povsod, kjer smo, tukaj in zdaj. Naš cilj je lahko kjerkoli na Zemlji. Ravno o cilju življenja razmišlja Evald Flisar, ko se sprehaja po fiksijskem gozdu svojega otroštva in se sprašuje, kdo je avtor njegovega Velikega romana - življenja.

8 VIRI IN LITERATURA

VIRI

Flisar, Evald. *Začarani Odisej*. Maribor: Založba Litera, 2013.

Flisar, Evald. *Potovanje predaleč*. Ljubljana: DZS, 2005.

Flisar, Evald. *Čarovnikov vajenec*. Ljubljana: KUD Sodobnost International, 2015.

INTERNETNI VIRI:

To nisem jaz. Portret Evalda Flisarja. Splet, 5. 3. 2016. <http://4d.rtvsllo.si/arhiv/portret/134630609>

Megla, Maja: *Portret Evalda Flisarja: To nisem jaz*. Splet, 5. 2. 2016.

<http://www.delo.si/kultura/film/portret-evalda-flisarja-to-nisem-jaz.html>

LITERATURA:

1. Horvat, Jože. Meditacija o identiteti. (Spremna beseda v *Začarani Odisej*), 2013.
2. Kos, Janko. *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS, 2001.
3. Kos, Janko. *Postmodernizem*. Ljubljana: DZS, 1995.
4. Kos, Janko. Recepcija antičnih mitov v slovenski literaturi. *Poligrafi* 8.31–32 (2003): 149–169.
5. Snoj, Vid. *Od drugega do drugega*. Ljubljana: KUD Logos, 2007.
6. Virk, Tomo. *Strah pred naivnostjo*. Ljubljana: LUD Literatura, 2000.
7. Virk, Tomo. Jaz, ki išče. *Sodobnost*. 11 (1999): 981–983.
8. Urh, Alenka. Evald Flisar: *Začarani Odisej*. *Sodobnost* 78.3 (2014).
9. Uršič, Marko. Odisej v Porfirijevi votlini nimf. *Poligrafi* 8.31–32 (2003): 75–84.
10. Vrečko, Janez. *Atiška tragedija*. Maribor: Založba Obzorja, 1997.
11. Zupan Sosič, Alojzija. *Robovi mreže, robovi jaza*. Maribor: Založba Litera, 2006.